

Quan hệ đối tác Trung-Nga đã được củng cố đáng kể trong hai năm qua. Tuy nhiên, những thay đổi tiềm tàng trong chính sách của Mỹ và đặc biệt là những diễn biến ở Trung Á và Bắc Cực có thể thách thức mối quan hệ này trong tương lai.

Mặc dù điều này diễn ra đồng thời với cuộc chiến thương mại Mỹ-Trung và củng cố thặng dư Mỹ-Nga gia tăng, quan hệ đối tác Trung-Nga đã bắt đầu trở nên sâu sắc ngay trước khi Mỹ có những thay đổi trong chính sách đối với mọi nước, như được chứng minh trong một cuộc thảo luận về hợp tác Trung-Nga trong nông nghiệp, công nghệ, các vấn đề quân sự và Bắc Cực. Tuy nhiên, hợp tác trong tất cả các lĩnh vực này có những giới hạn và các nhà phân tích Trung Quốc hiện đang tranh luận về mức độ mong muốn và tính khả thi của một mối quan hệ đối tác như vậy. Mối quan hệ cá nhân mạnh mẽ giữa Tập Cận Bình và Vladimir Putin cho phép họ điều khiển quan hệ này, vốn được củng cố hơn nữa bằng cách tiếp cận tương đồng của họ với sự

lãnh đạo để đoán. Tuy nhiên, những thay đổi tiềm tàng trong chính sách của Mỹ và việc biệt lập là những điểm bi kịch ở Trung Á và Bắc Cực có thể thách thức mối quan hệ đối tác Trung-Nga trong tương lai.

Từ những năm 1970, các nhà phân tích đã sử dụng tam giác chiến lược để minh họa các mô hình trong quan hệ giữa Washington, Moskva và Bắc Kinh. Theo logic tam giác, việc căng cứng các mối quan hệ Trung-Nga sẽ là một phần ứng tự nhiên trước những căng thẳng hiện tại trong quan hệ Mỹ-Nga và Mỹ-Trung. Quả thật, có rất nhiều dấu hiệu cho thấy sự căng cứng quan hệ như vậy. Vào ngày 5/6/2019, Trung Quốc và Nga đã nâng cấp mối quan hệ của họ lên thành Quan hệ đối tác chiến lược toàn diện vì một kỷ nguyên mới, có được trọng tâm là sự hợp tác lẫn nhau lẫn nhau. Đồng thời, ống khí đốt Séc mới Siberia được khánh thành vào tháng 12/2019 và đến năm 2024, nó sẽ bơm 38 tỷ mét khối/năm cho Trung Quốc. Cây cầu đường sắt đầu tiên kéo dài từ vùng Giang Tây tỉnh Hồ Bắc Long Giang đến Nizhnelensk ở Khu vực Do Thái của Nga đã khai trương vào tháng 3/2019. Cây cầu cao tốc được chờ đợi từ lâu nối liền Hồ Hà ở phía đông Bắc Trung Quốc đến Blagoveshensk ở Viễn đông Nga đã được hoàn thiện vào tháng 11/2019 và được đưa vào sử dụng vào cuối mùa Xuân 2020. Thông tin Trung-Nga đạt 100 tỷ USD vào năm 2018, Tổng Bí thư Bình và Vladimir Putin cũng cam kết tăng gấp đôi con số này vào năm 2024.

Hai nhà lãnh đạo đã tạo dựng một mối quan hệ cá nhân mạnh mẽ và quan hệ đối tác của riêng họ là một yếu tố quan trọng thúc đẩy một số dự án, được biệt lập là trong các lĩnh vực năng lượng được kết nối với một chính trị và mối liên kết. Mặc dù doanh số bán vũ khí quân sự không lớn như trong những năm 1990, song hợp tác quân sự giữa Nga và Trung Quốc đã tăng tốc trong những năm gần đây, trong đó có việc thông tin xuyên tham gia các cuộc tập trận trên bộ và trên biển. Trong năm 2019, chúng ta đã chứng kiến hai trường hợp đáng chú ý là các cuộc tuần tra không quân chung và hợp tác phòng thủ tên lửa. Hai máy bay ném bom tầm xa Tu-95 của Nga đi cùng máy bay ném bom Xian H6-K của Trung Quốc trong một cuộc tuần tra chung trên vùng biển quốc tế năm giữa Nhật Bản và bán đảo Triều Tiên, khi đó cả hai nước này phải tiến hành hoạt động đánh chặn. Tháng 10/2019, Putin đã tiết lộ rằng Nga đang giúp Trung Quốc phát triển hệ thống phát hiện phóng tên lửa.

Quá trình là những căng thẳng nhất định trong các mối quan hệ Trung-Mỹ và Nga-Mỹ đã ảnh hưởng đến quan hệ Trung-Nga kể từ năm 2018. Chiến tranh thương mại Mỹ-Trung, việc Mỹ nới lỏng hạn chế sử dụng công nghệ 5G của Hoa Kỳ, việc Chính quyền Trump rút Mỹ khỏi Hiệp định các lĩnh vực kinh tế nhân tâm trung (INF), các biện pháp trừng phạt của nước này đối với Nga và quan điểm về cuộc cạnh tranh nước lớn ở Bắc Cực đều thúc đẩy quan hệ Trung-Nga gần gũi hơn. Tuy nhiên, những chúng ta sẽ thấy điều này, hợp tác Trung-Nga trong nông nghiệp, công nghệ, phòng

thủ tên Ilya và Boris Cốc đã diễn ra trước khi Chính quyền Trump đưa ra các chính sách về những vấn đề này và phản ánh việc từng bước thiết lập lại quan hệ giữa Nga và Trung Quốc trong thập kỷ qua hơn là việc phản ứng lại những thay đổi gần đây hơn trong quan hệ của Mỹ với Trung Quốc và Nga.

Dù có bằng chứng cho thấy hợp tác ở mức độ sâu sắc hơn, nhưng có những giới hạn đối với sự hợp tác trong tất cả các lĩnh vực vấn đề này. Các nhà phân tích Trung Quốc về quan hệ đối tác Trung-Nga hiện đang tranh luận về việc hợp tác với Nga khả thi và đáng mong muốn đến mức nào. Trong tương lai, mối quan hệ mạnh mẽ giữa Tập Cận Bình và Putin, cả hai đã thúc đẩy các bước đi duy trì quyền lực trong tương lai gần, có khả năng duy trì sự ổn định trong mối quan hệ đối tác này. Hơn nữa, hai nước có lợi ích tương đồng trong một số lĩnh vực quan trọng được đoán, bao gồm chủ quyền Internet và không can thiệp vào công việc nội bộ. Tuy nhiên, những thay đổi trong môi trường bên ngoài của họ, bao gồm cả mối quan hệ của họ với Mỹ cũng như những diễn biến ở Trung Á và Boris Cốc, sẽ thách thức việc củng cố quan hệ đối tác Trung-Nga.

Hơn nữa, vào ngày 30/1/2020, dịch COVID-19 làm gián đoạn đột ngột các tương tác xuyên biên giới, vốn luôn là điểm yếu trong mối quan hệ hai nước. Với việc 2 công dân Trung Quốc đã đến miền đông nước Nga được chẩn đoán mắc COVID-19, biên giới đột nhiên đã bị đóng cửa, và hầu hết các tuyến đường hàng không và đường sắt đều bị cắt đứt.

Đầu tư và nông nghiệp

Áp lực việc Mỹ áp thuế 2,4 tỷ USD đối với thép và nhôm của mình, Trung Quốc đã áp thuế lên nông sản và sản phẩm công nghiệp nhập khẩu từ Mỹ với mức tương đương. Trước khi Trung Quốc áp thuế mức thuế trả đưa 25% đối với đầu tư công của Mỹ, 1/3 tổng đầu tư công của Mỹ là đến Trung Quốc. Nhập khẩu đầu tư công của Trung Quốc, vốn đạt đỉnh điểm 94,2 tỷ USD vào năm 2017-2018, đã giảm hơn 11 tỷ USD trong năm 2018-2019 xuống còn 82 tỷ USD. Trung Quốc, nhập khẩu hơn 75% tổng đầu tư công, đã phải lựa chọn phương án khác thay thế Mỹ, vốn là nước cung cấp chính một hàng này. Với việc Mỹ không xuất khẩu đầu tư công sang Trung Quốc vào tháng 11/2018, đỉnh điểm của mùa trồng trọt, Trung Quốc đã phải chờ đợi tìm nhà cung cấp mới cũng như sản xuất thêm ở trong nước.

Tính đến năm 2016, 90% lượng dầu tổng nhập khẩu của Trung Quốc chỉ đến từ 3 nước là Mỹ, Brazil và Argentina. Tình trạng này được Bộ Nông nghiệp Trung Quốc coi là rủi ro tập trung. Mặc dù dịch tị nạn châu Phi đã làm giảm 40% sản lượng lợn của Trung Quốc, nhu cầu về dầu tổng làm thúc đẩy nhu cầu cho lợn cũng giảm, tuy nhiên Chính phủ Trung Quốc vẫn tìm cách đa dạng hóa các nhà cung cấp. Một báo cáo hồi tháng 2/2019 của Bộ Nông nghiệp Trung Quốc đã thúc giục các công ty Trung Quốc đi dọc “Vành đai và Con đường” nhằm tận dụng sự kết nối ngày càng tăng và phát triển các nhà cung cấp mới như Nga và Kazakhstan, vẫn có thêm lợi thế sản xuất dầu tổng không bị gián đoạn.

Điều này đã có lợi cho mối quan hệ giữa Trung Quốc và Nga trong lĩnh vực nông nghiệp cũng như cho mối quan hệ thương mại tổng thể, vẫn đã sa sút do thị trường dầu mỏ ngoài lĩnh vực nông nghiệp. Quyết định, tuyên bố chung tháng 6/2019 về phát triển Quan hệ đối tác hợp tác chiến lược toàn diện vì một kỷ nguyên mới nêu bật việc tăng xuất khẩu dầu tổng của Nga gia tăng. Xuất khẩu dầu tổng của Nga sang Trung Quốc đã tăng mạnh trong năm qua - năm 2018, 90% trong tổng sản lượng 800.000 tấn của Nga đã được chuyển đến Trung Quốc. Trong nỗ lực thúc đẩy xuất khẩu của Nga, tháng 7/2019, Tổng cục Hải quan Trung Quốc đã cho phép nhập khẩu dầu tổng từ miền nam Nga (trước đây chỉ có 5 vùng ở Viễn Đông Nga được quyền xuất khẩu dầu tổng). Mặc dù có sự bàn luận về việc tăng xuất khẩu dầu tổng của Nga sang Trung Quốc lên 3,7 triệu tấn vào năm 2024, những việc tăng mạnh nguồn cung từ Nga vẫn sẽ không đủ thay thế cho nguồn dầu tổng nhập khẩu từ Mỹ, vì xuất khẩu dầu tổng của Nga hiện chỉ chiếm 1% nhu cầu của Trung Quốc.

Một số quan chức Nga nói về việc tăng sản lượng từ 1 triệu tấn lên 10 triệu hoặc thậm chí 20 triệu tấn để đáp ứng nhu cầu của Trung Quốc và cho các công ty Trung Quốc thuê 1 triệu ha đất ở vùng Viễn Đông Nga để đạt được mục đích này. Tuy nhiên, Ivan Zuenko, nhà phân tích các vấn đề khu vực ở Nga tại Vladivostok, coi đây là một giấc mơ xa vời. Theo Zuenko, dầu tổng được trồng trên 70% diện tích đất trồng trọt ở Viễn Đông Nga; vùng đất khác có thể không phù hợp để trồng dầu tổng và việc thuê đất có thể quá tốn kém. Trong bài phát biểu trước Câu lạc bộ thảo luận quốc tế Valdai vào tháng 10/2019, Putin thừa nhận rằng Nga chưa đầu tư đúng mức vào nông nghiệp và đất trồng trọt để đáp ứng nhu cầu dầu tổng của Trung Quốc. Hơn nữa, người Nga phải đối mặt với sự dòng lao động Trung Quốc trong lĩnh vực nông nghiệp, cho dù các doanh nghiệp Trung Quốc mua vốn, và các công ty chỉ bị đầu tư của Nga đã phàn nàn với Putin rằng việc Trung Quốc thu mua đất qua chỉ bị đang làm suy yếu sinh kế của họ.

Hoa Vi và “chia sẻ mìn

Giống như những hợp đồng tương tự, quan hệ Trung-Nga ngày càng sâu sắc nhằm mục đích ứng phó với chính sách của Mỹ, trong những hợp đồng này là việc Mỹ cấm sử dụng các công nghệ viễn thông của Tập đoàn Hoa Vi của Trung Quốc, và ông Chính quyền Trump cho là có thể gây tổn hại tới an ninh quốc gia của Mỹ. Điều này cũng là một ví dụ về sự ép buộc Mỹ khiến các công ty như Giám đốc tài chính Hoa Vi Minh Văn Châu vào tháng 12/2018 và cáo buộc vi phạm lệnh trừng phạt của Mỹ đối với Iran, Trung Quốc đã chuyển hướng sang tìm kiếm thị trường và đối tác nghiên cứu và phát triển ở Nga. Tuy nhiên, hợp tác giữa Nga và Trung Quốc trong lĩnh vực công nghệ thực sự đã tăng tốc từ đầu năm 2015, bao gồm thỏa thuận hợp tác trong nền kinh tế kỹ thuật số (2015), diễu hành công nghệ cao Trung-Nga hàng năm (2016), thỏa thuận phát triển trung tâm robot y tế tại Trung Quốc (2016), thành lập công viên sáng tạo Trung-Nga ở Tây An (2016), đối thoại sáng tạo Trung-Nga thường niên (2017) và thành lập trung tâm công nghệ cao Skolkovo ở Moskva, cùng với đầu tư chung Nga-Trung (2018).

Hơn nữa, đã có một số sáng kiến quan trọng kỹ thuật năm 2018. Trong chuyến thăm Nga của Chủ tịch Trung Quốc Tập Cận Bình tham dự Diễu hành kinh tế St. Petersburg tháng 6/2019, Hoa Vi đã ký một thỏa thuận với MTS của Nga để xây dựng mạng 5G ở Nga, bắt đầu bằng một khu thí nghiệm ở Moskva. Công ty này cũng hợp tác với các công ty khác của Nga, bao gồm Megafon, Beeline và Tele2, một phần của Rostelekom. Hoa Vi đang đầu tư 7,8 tỷ USD để đào tạo 10.000 chuyên gia Nga và đang hợp tác với một số thị trường khác của Nga về nghiên cứu và phát triển.

Với các trung tâm nghiên cứu và phát triển (R&D) ở Moskva và St. Petersburg, và 3 trung tâm khác ở Kazan, Novosibirsk và Nizhny Novgorod, Nga hiện là nước mà Hoa Vi có các hoạt động R&D lớn thứ ba bên ngoài châu Âu và Bắc Mỹ. Tại Moskva, hãng Beeline đang hợp tác với Hoa Vi và Viện khoa học và công nghệ Skolkovo để tích hợp 5G trong nhiều ứng dụng công nghệ, trong đó có các phần mềm. Hoa Vi đang tìm cách mua một số công nghệ của Nga, như bằng sáng chế cho hệ thống nhận dạng hình ảnh Vokord. Họ cũng đã đồng ý hợp tác với Sáng kiến công nghệ quốc gia của Nga và làm việc với các trung tâm nghiên cứu hàng đầu của Nga để phát triển công nghệ trí tuệ nhân tạo (AI).

Nga có nhiều dịch vụ mà Hoa Vi cần cho hoạt động kinh doanh của mình và Hoa Vi là một phần trong “vườn ươm” sản xuất các công nghệ 5G của Viện Skolkovo. Hoa Vi được cho là đang thí nghiệm hệ điều hành của Rostelekom có tên Aurora như một lựa chọn thay thế khi thi cho hệ điều hành Android, và nó sẽ khó có thể phục vụ

do Mỹ đưa Hoa Vi vào danh sách đen vào tháng 5/2019, cấm giao dịch với các công ty Mỹ. Hợp đồng hành Aurora, ban đầu được tạo cho khách hàng doanh nghiệp, có chứa các tính năng bổ sung cho phép giám sát các hoạt động điện thoại từ xa.

Việc Hoa Vi tích hợp Aurora có tiềm năng thúc đẩy hóa thân giữa mạng bổ chia cắt đang nổi lên giữa công nghệ của Trung Quốc/Nga và các công nghệ của phương Tây đồng thời làm sâu sắc thêm sự phân chia giữa những người đi xuất quyên truy cập nội dung sẽ có thể kiểm soát “chợ quyên” và web máy. Mặc dù các nhà hoạch định Hoa Vi chính sách Nga không có cùng những mối quan ngại an ninh quốc gia với Mỹ và Bộ Quốc phòng Nga cho biết rất thận trọng khi áp dụng tín số mạng 5G vì lo sợ xung đột với tín số mạng của quân đội, một vấn đề cũng đã được Ủy ban đối ngoại quốc phòng Mỹ đưa ra. Hơn nữa, trong khi việc mở rộng của Hoa Vi diễn ra vào thời điểm cạnh tranh kinh doanh của các công ty Mỹ ở Nga đang suy giảm, quy mô nhu cầu của Hoa Vi và nhân viên lãnh đạo ở Nga có khả năng sẽ dẫn đến cuộc cạnh tranh nhân sự với các công ty địa phương, và có thể sẽ góp phần vào tình trạng chảy máu chất xám nếu các nhân viên lãnh đạo địa phương tìm kiếm công việc ở Trung Quốc.

Kiểm soát vũ khí

Đáp trả các hành động của Mỹ như rút khỏi Hiệp ước INF 1987 và cam kết không chấp nhận của Mỹ với việc gia hạn Hiệp ước cắt giảm vũ khí chiến lược (START) mới, Nga và Trung Quốc tự coi mình là những ông chủ để kiểm soát vũ khí toàn cầu và phản đối những nỗ lực của Chính quyền Trump nhằm phá vỡ sự ổn định toàn cầu. Mặc dù Chính quyền Trump giới thiệu quyết định rút Mỹ khỏi Thỏa thuận INF 1987 vào tháng 8/2018 là nhằm phản ứng lại các hành vi vi phạm hiệp ước của Nga, những hành động của Mỹ sẽ có những hậu quả an ninh quan trọng đối với Trung Quốc và có khả năng tác động đến các mối quan hệ Trung-Nga. Kiểm soát vũ khí không phải là vấn đề nổi bật trong quan hệ Trung-Nga vì những khác biệt lớn về năng lực của họ. Trung Quốc cũng tự chấp nhận kêu gọi của Chính quyền Trump với việc tham gia các cuộc đàm phán kiểm soát vũ khí ba bên với Nga. Không giống như Nga, Trung Quốc chưa bao giờ tìm kiếm sự ngang hàng với Mỹ vì năng lực của Trung Quốc kém hơn đáng kể.

Tuy nhiên, trong ba thập kỷ qua, các thỏa thuận Trung-Nga bao gồm một số điều khoản kiểm soát vũ khí. Năm 1994, hai nước đã nhứt trí không sẽ đồng ý vũ khí hạt nhân trước tiên chúng lại nhau. Điều 2 của Hiệp ước lắng giêng hậu hạo, hợp tác và hữu nghị 2001 giữa Trung Quốc và Nga tái khẳng định rằng hai nước “sẽ không phải là nước đầu tiên sẽ đồng ý vũ khí hạt nhân chúng lại nhau và cũng không sẽ

đồng tên là hạt nhân chiến lược nhóm mục tiêu vào nhau”. Hai nước đã tuyên bố cam kết duy trì sự ổn định chiến lược khi tái khởi động trong một tuyên bố vào tháng 5/2019, chỉ trích gay gắt rằng Mỹ đã phá hoại quy định kiểm soát vũ khí. Ngoài ra, cũng trong tháng đó, Tập Cận Bình và Putin đã cùng nhau thúc giục tất cả các nước thu hồi vũ khí hạt nhân trên lãnh thổ của họ. Sau khi Mỹ rút khỏi Hiệp ước INF vào tháng 8/2019, Nga khi đó đã đưa xuất một lệnh ngừng triển khai tên lửa hạt nhân tầm trung, tạo cơ hội để lôi kéo Trung Quốc vào chế độ này. Thủ tướng Ngoại giao Nga Sergei Ryabkov đã hội đàm với những người đồng cấp Trung Quốc ở Bắc Kinh về kiểm soát vũ khí vào ngày 27/11/2019.

Việc triển khai tên lửa trên chiến trường từ lâu đã là một vấn đề trong quan hệ giữa Moskva và Bắc Kinh. Trong thời kỳ cộng đồng Trung-Xô vào những năm 1980, Trung Quốc kêu gọi Mỹ và Liên Xô ký một hiệp ước để cấp đôn các hoạt động triển khai tên lửa ở châu Á như một cách để hạn chế các tên lửa SS-20 của Liên Xô khi đó đang nhắm vào Trung Quốc. Trung Quốc cũng tìm cách lôi kéo tên lửa của Pháp và Anh khi thừa nhận để tránh tạo tiền lệ mà có thể làm tăng sức ép đưa các vũ khí của Trung Quốc vào danh sách. Cả hai mục tiêu đều đã đạt được thông qua thỏa thức “global zero” (loại bỏ vũ khí hạt nhân toàn cầu) mà Gorbachev và Reagan đã tán thành vào năm 1987. Trong những năm sau đó, Bắc Kinh đã triển khai khoàng 1.000 tên lửa tầm trung.

Hiện tại, Trung Quốc và Nga phân đôi việc triển khai các hệ thống Phòng thủ tên lửa tầm cao giai đoạn cuối (THAAD) của Mỹ ở Hàn Quốc và Nhật Bản vốn đang nhắm vào Triều Tiên. Với việc Trung Quốc, điều này được biết đến rộng rãi vì nó được sắp xếp theo cách được biết, THAAD có thể vô hiệu hóa lực lượng tên lửa của chính Trung Quốc. Do các tên lửa của Nga được triển khai xa hơn ở phía Tây, nên vấn đề chống phòng thủ tên lửa là vấn đề nguyên tắc. Trong năm 2016 và 2017, Trung Quốc và Nga đã tham gia hai cuộc tập trận phòng thủ tên lửa chung mô phỏng, một ở Trung Quốc và một ở Nga. Việc phát triển song song các năng lực siêu âm ở Nga và Trung Quốc cũng có thể là một phần ứng đối với việc Mỹ và các đồng minh triển khai phòng thủ tên lửa khu vực.

Như đã lưu ý trước đó, tháng 10/2019, Putin đã công bố Nga có kế hoạch giúp Trung Quốc phát hiện hiện tượng phóng tên lửa. Theo Tong Zhao, chuyên gia an ninh hạt nhân thuộc Trung tâm chính sách toàn cầu Carnegie-Tsinghua, với việc START dãn kiến số hạt nhân vào tháng 2/2021, một khả năng như vậy sẽ rất quan trọng nếu chỉ kiểm soát vũ khí chiến lược của Mỹ-Nga sụp đổ. Điều này có thể thúc đẩy Trung Quốc đáp trả lực lượng hạt nhân lớn hơn của Mỹ, như đánh giá từ thời hạt nhân năm 2018 của Mỹ nêu bật bằng việc tăng mức độ cảnh báo về các vũ khí hạt nhân Trung Quốc hoặc thậm chí chuyển sang chính sách sử dụng vũ khí hạt nhân

nhu nhận thấy nguy cơ đối phương tấn công.

Washington, có một số suy đoán rằng việc Mỹ triển khai tên lửa mới đặt ở châu Á để chống lại các năng lực của Trung Quốc cũng như các năng lực của Triều Tiên sẽ khiến Trung Quốc và Nga thúc đẩy các biện pháp đối phó, có khả năng khiến dấy sự căng thẳng giữa hai nước. Mặc dù đây có thể là mong muốn của Tổng thống Trump, song các nhà bình luận Nga lưu ý rằng Trung Quốc và Nga không phải lúc nào cũng có cùng quan điểm về kiểm soát vũ khí. Putin trước đây nói rằng tuy Nga ủng hộ hiệp ước INF, nhưng hiệp ước này không bao hàm năng lực tên lửa của các nước láng giềng, một vấn đề mà Mỹ không gặp phải. Vào tháng 11/2019, Ngoại trưởng Lavrov nói rằng Nga chấp nhận ý tưởng về cách tiếp cận đa phương đối với INF, nhưng ông chỉ ra rằng Trung Quốc chưa sẵn sàng thúc đẩy hiệp định bắt đầu đàm phán.

Bức Cờ

Trong một vài năm, các công ty Trung Quốc đã chĩa vốn đầu tư vào các dự án năng lượng thông qua nguồn vốn của Nga, nhưng đến năm 2013, Tập đoàn Dầu khí quốc gia Trung Quốc (CNPC) đã mua thành công 20% cổ phần trong dự án khí hóa lỏng Yamal đầu tiên. Quý Con đang tiếp tục đầu tư vào năm 2016, mua 9,9% cổ phần và cung cấp một khoản vay 813 triệu USD. Ngân hàng Exim và Ngân hàng phát triển của Trung Quốc cung cấp một khoản vay khác trị giá 11 tỷ USD. Trung Quốc đã ký hợp đồng nhận mua 3 triệu tấn khí tự nhiên hóa lỏng trong vòng 20 năm tới dự án này. Tập đoàn Poly của Trung Quốc cũng dự định đầu tư 5,5 tỷ USD để phát triển công trường Archangelsk và kết nối đường ống sắt Bắc Nam Belkomur, vốn có thể cung cấp thêm một hành lang giao thông cho hàng hóa Trung Quốc chuyên đến thị trường châu Âu. Dù cho dự án này, với tổng trị giá 20,8 tỷ USD, được đưa vào danh sách các dự án được Chính phủ Nga phê duyệt để phát triển miền Bắc nước Nga, dự kiến khai trương vào năm 2022, nhưng các quan chức Nga không nhận thấy lợi ích nó mang lại và việc xây dựng vốn chưa bắt đầu.

CNPC và Tổng công ty Dầu khí Hải dương Trung Quốc (CNOOC) đã mua 10% cổ phần trong dự án khí tự nhiên hóa lỏng Yamal 2 vào tháng 4/2019. Các chuyên gia nghiên cứu Bắc Cực của Trung Quốc dự báo tiềm năng rất lớn của hệ thống cung cấp công nghệ, chỉ không chờ đợi, để phát triển Bắc Cực. Chẳng hạn, Công ty TNHH Kỹ thuật Dầu khí ngoài khơi Trung Quốc (COOEC) sẽ sẵn sàng các mô-đun để hóa lỏng khí với chi phí 1,6 tỷ USD. Tháng 6/2019, Cơ quan Hóa học quốc gia Trung Quốc đã đồng ý đóng góp thiết bị chế biến dầu thô, một bồn tàu, đường ống và bồn

chưa cho dự án phát triển giếng dầu Payakh trị giá 5 tỷ USD, mà có thể trở thành một trong những dự án phát triển dầu mỏ của Nga, với 1,2 tỷ tấn dầu.

Các biện pháp trừng phạt của Mỹ đối với Nga vì nước này sáp nhập Crimea và can thiệp vào Ukraine đã khiến Nga mất đi vốn đầu tư và thiêu nhà cung cấp công nghệ cho các dự án năng lượng ở Bắc Cực, khiến sự can dự của Trung Quốc vào các dự án của Nga ở Bắc Cực càng được hoan nghênh. Đối với Trung Quốc, điều này thật bất ngờ vì nó giúp vượt qua được sự cảnh giác ban đầu của Nga với những lợi ích của Trung Quốc ở Bắc Cực - Nga, giống Canada, ban đầu phản đối đưa vấn đề quan sát viên của Trung Quốc trong Hội đồng Bắc Cực cho đến khi Trung Quốc đồng ý công nhận chủ quyền của các quốc gia Bắc Cực. Đối với Trung Quốc, hợp tác với Nga đáp ứng nhu cầu mức tiêu quan trọng. Nó giúp chứng minh về thế mà Trung Quốc tự tuyên bố là “gần Bắc Cực”. Bằng việc kết nối Con đường tơ lụa phía bắc với Con đường tơ lụa trên biển vào tháng 7/2017, Trung Quốc đã tìm thấy cơ hội để thúc đẩy dự án “Vành đai và Con đường” ở Nga (khi nhiều dự án khác bị đình trệ, chẳng hạn như tuyến đường sắt cao tốc Kazan). Hơn nữa, thời điểm đi kèm cùng thời gian với Mỹ gia tăng, hợp tác năng lượng Trung-Nga ở Bắc Cực cung cấp một nguồn khí tự nhiên hóa lỏng mới mà không phải đối mặt với những mối nguy hiểm trong việc cung cấp bằng đường biển như các loại năng lượng khác. Việc tham gia các dự án năng lượng và giao thông ở Bắc Cực cũng mang đến cho Trung Quốc một cơ hội thế hệ mới trong ngành khoan khí đốt và có được kinh nghiệm mới trong việc đi đến và vận chuyển ở Bắc Cực.

Việc Trung Quốc ngày càng quan tâm đến Bắc Cực không phải không được Mỹ chú ý. Trong một bài phát biểu vào tháng 5/2019, Ngoại trưởng Mỹ Pompeo nói về việc các khoản đầu tư của Mỹ tại Trung Quốc mới được cho sự hiện diện an ninh của nước này ở Bắc Cực. Cho rằng hành vi của Nga ở Bắc Cực và những hành động của Trung Quốc bên ngoài khu vực này là hung hăng, Ngoại trưởng Pompeo nhận mạnh phải cảnh giác trước hoạt động của cả hai nước này ở Bắc Cực. Trong khi lưu ý rằng Nga và Trung Quốc gây ra những thách thức khác nhau đối với lợi ích của Mỹ ở Bắc Cực, báo cáo của Bộ Quốc phòng Mỹ và Bắc Cực tháng 6/2019 nói về khu vực này như “một hành lang cạnh tranh chiến lược tiềm năng” xuất phát từ Nga và Trung Quốc. Lần đầu tiên, báo cáo thường niên của Bộ Quốc phòng Mỹ và quân đội Trung Quốc đã cấp đến vai trò của Trung Quốc ở Bắc Cực và đưa ra khả năng Trung Quốc tăng cường hiện diện quân sự tại đây. Mặc dù báo cáo này coi Bắc Cực là một đầu tư đáng kể của hàng mang lại các cơ hội thế hệ mới, song Bộ Quốc phòng Mỹ lưu ý rằng việc Nga phản đối hoạt động của các tàu nước ngoài trên Tuyến đường Biển Bắc, nơi Nga quản lý như một tuyến đường thủy phía bắc theo UNCLOS 234, có thể dẫn đến những xích mích tiềm tàng với các lợi ích của Trung Quốc vì mục đích thế hệ mới.

Bất chấp việc có cùng quan điểm về áp lực của Mỹ và Bắc Cực, Nga và Trung Quốc vẫn tiếp tục có phần hoài nghi về các ý định của nhau. Các chuyên gia Trung Quốc nói gần gũi các quy định mà Nga áp đặt tại Tuyến đường Bắc Cực, tuyến đường thủy phía trên đường biển Bắc Cực của họ, yêu cầu các nhà xuất khẩu khí tự nhiên hóa lỏng sử dụng các tàu treo cờ Nga và các quy định khác liên quan đến các khoản phí làm tăng chi phí vận chuyển tại Bắc Cực và khiến nó kém hấp dẫn đối với các công ty vận tải biển. Hơn nữa, mặc dù các nhà phân tích Trung Quốc hiểu rằng nhu cầu tài chính đã đưa Trung Quốc và Nga đến với nhau tại Bắc Cực, nhưng họ thừa nhận rằng môi trường an ninh tại khu vực này rất phức tạp và không phải hoàn toàn có lợi cho vai trò ngày càng tăng của Trung Quốc. Nhà nghiên cứu thuộc Viện nghiên cứu về vùng cực của Trung Quốc Deng Beixi lưu ý những lợi thế về địa lý mà Nga và Mỹ có được trong việc ngấn chặn Trung Quốc cũng như trong việc gây ra những thách thức đối với Trung Quốc về việc sử dụng Bắc Cực vì mục đích thương mại. Chỉ huy Hải quân Quân giới phóng nhân dân (PLA) Zuo Pengfei đã chỉ ra rằng một khi các lực lượng Trung Quốc biển sử dụng di sản của họ trong khu vực trở thành điểu bình thường, thì sẽ ép mà các đối thủ chính lược gây ra đối với Trung Quốc sẽ giảm bớt.

Những đánh giá của Trung Quốc

Trong bối cảnh trong quan hệ Trung-Mỹ và Mỹ-Nga vẫn tiếp tục căng thẳng, các chuyên gia Trung Quốc đang tìm cách xác định biên giới trong mối quan hệ Trung-Nga. Một vấn đề là quan hệ này có thể tiến xa đến đâu. Thừa nhận ngày 5/6/2019 đã nâng mối quan hệ lên cấp cao nhất, quan hệ đối tác hợp tác chiến lược toàn diện. Cùng ngày, Thời báo Hoàn Cầu đã đăng một bài xã luận bác bỏ quan điểm cho rằng căng thẳng trong quan hệ Trung-Mỹ và Mỹ-Nga là động lực thúc đẩy quan hệ đối tác Trung-Nga. Bài xã luận nêu bật rằng các động lực nội tại mạnh mẽ hơn những thay đổi trong tam giác chiến lược trong việc định hình mối quan hệ Trung-Nga và dự báo rằng mối quan hệ đối tác sẽ được tăng cường dù cho chính sách của Mỹ có thể nào đi nữa.

Tổng cộng, theo cựu tùy viên quốc phòng Trung Quốc tại Nga, Thiệu Trung Vượng Hội Văn, các mối đe dọa chung tại Mỹ không phải là yếu tố duy nhất khiến hợp tác an ninh Trung-Nga trở nên sâu sắc hơn. Ông cho rằng hợp tác quân sự giữa hai nước có vai trò then chốt. Là các nước lực đưa với quan điểm phòng thủ, Vượng Hội Văn tin rằng hai nước có chung nhận thức về môi trường chiến lược của họ. Ông cũng lưu ý rằng công nghệ quân sự và tài trợ chiến lược của Trung Quốc đã phát triển thành sự hợp tác với Nga, do đó thiết lập nền tảng cho quan hệ đối tác giữa hai nước trong lĩnh vực quân sự.

Tuy nhiên, các chuyên gia Trung Quốc, vốn tập trung vào những khía cạnh mang tính khu vực của quan hệ đối tác Trung-Nga, thường tranh luận khi đưa ra các đánh giá về tương lai của nó. Một phần, điều này xuất phát từ việc chính phủ Trung Quốc và Nga thiêu huệ trợ vốn một kinh tế cho các khu vực biên giới của họ. Dòng Thành, một học giả thu thập tài liệu ngoại ngữ Thượng Hải, người đã giúp đàm phán chương trình hợp tác 10 năm đầu cho vùng Đông Bắc Trung Quốc và Viễn Đông Nga, lưu ý rằng một số quan chức tại khu vực Đông Bắc của Trung Quốc rất muốn thấy hiện các kết quả sẽ đạt được trong ngắn hạn vì lý do chính trị trong nước - để được đề cử và thăng tiến trong sự nghiệp của họ. Sự nhụt tình của họ đã làm gia tăng sự hoài nghi của Nga rằng Trung Quốc đang theo đuổi một chiến lược do chính phủ lãnh đạo nhằm chiếm lấy tài nguyên của Nga. Theo lời Dòng Thành giải thích, “những phương pháp được một số chính quyền đưa ra phòng sự dưng thưng dần dần tình trạng Trung Quốc càng tích cực thì Nga càng có suy nghĩ tiêu cực”. Cho dù mối quan hệ đối tác Trung-Nga ngày càng sâu sắc, các tình ven biên của Đông Bắc Trung Quốc (Cát Lâm và Liêu Ninh), vốn có nhiều lựa chọn thay thế như Nội Mông và Hắc Long Giang nằm trong nội địa, có mối quan hệ gần gũi hơn với Hàn Quốc và Nhật Bản so với Nga.

Phùng Thiệu Lôi, một chuyên gia nghiên cứu về Nga nổi tiếng thu thập thông tin từ Sứ quán Hoa Đông và Thôi Hồng lưu ý rằng cho dù các quan chức Nga ngày càng dễ chấp nhận tham gia các khuôn khổ do Trung Quốc lãnh đạo như sáng kiến “Vành đai và Con đường”, những các công doanh nghiệp của hai nước đều thấy hiện thiêu sự hiêu biệt lẫn nhau. Khi mối quan hệ đối tác chiến lược Trung-Nga ngày càng sâu sắc, sự lồng các công ty Trung Quốc đang ký hoạt động ở vùng Viễn Đông Nga thực sự đã giảm xuống từ 162 công ty vào năm 2015 xuống còn 125 công ty vào năm 2017. Chương trình hợp tác giữa Đông Bắc Trung Quốc và Viễn Đông Nga trong giai đoạn 2008-2018 chỉ hoàn thành 28% dự án và sau đó bắt đầu đóng cửa cho một chương trình ngắn sự ít tham vọng hơn trong thập kỷ tiếp. Phùng Thiệu Lôi và Thôi Hồng chỉ ra rằng đến nay, nhiều dự án đã hoàn thành là những đầu tư trong nước của một nước ở khu vực biên giới hơn là những hợp tác song phương.

Một khoản đầu tư rất được mong đợi của Trung Quốc là khoản đầu tư của công ty AquaSib ở khu vực Irkutsk vào việc xây dựng một nhà máy sản xuất nước đóng chai nằm bên hồ Baikal, một di sản thế giới, để xuất khẩu sang Trung Quốc và các nước khác đã gây ra một cơn bão phản đối, trong đó có cả đến thỉnh cầu lên Putin công nhận và ký kết dự án này với môi trường. Cuối cùng, Chính quyền Irkutsk tuyên bố rằng khoản đầu tư kéo dài 6 năm của công ty Trung Quốc là không hợp lý. Theo Lý Vĩnh Huy, trước đây là một nhà ngoại giao và công là chuyên gia nghiên cứu về Nga tại Học viện khoa học xã hội Trung Quốc, sự thất bại của

AquaSib cho thấy bất chấp quan hệ đối tác sâu sắc hơn, Trung Quốc vẫn cần hiểu rõ hơn về tâm lý quốc gia của Nga, đặc biệt là việc Nga thực hiện sẽ không hài lòng về những cách kinh tế ngày càng tăng giữa hai nước và việc Nga có xu hướng ưu tiên lợi ích an ninh và môi trường hơn là các vấn đề kinh tế, ngay cả trong một dự án đường sắt đối với phía Trung Quốc thì cả hai bên đều có lợi. Đường Thành chạy ra vùng của Nga lên Trung Quốc đều thiêu hiểu biết lẫn nhau; chúng hơn, ở Trung Quốc, kinh tế và tình Nga và lĩnh vực nghiên cứu và nước Nga đã giảm kể từ khi Liên Xô sụp đổ. Tổng thể, ở Nga cũng xảy ra tình trạng thiêu kinh tế và Trung Quốc.

Một vấn đề then chốt khác là mong muốn một mối quan hệ đối tác Trung-Nga chặt chẽ đối với các lợi ích khác với Trung Quốc. Vladimir Putin coi Mỹ là trở ngại chính cho sự trở dậy của Trung Quốc và tin rằng việc gần gũi trở thành đồng minh với Nga mang lại những thời gian trì hoãn quan trọng. Một điểm khác biệt mà Vladimir Putin đưa ra là mối quan hệ liên minh với Nga không nên bao gồm các nghĩa vụ theo hiệp ước và nên mang tính không chính thức hơn. Cho dù thực ra những Trung Quốc ưu tiên mối quan hệ với Mỹ, nhưng ông cho rằng mối quan hệ với một đối tác chiến lược như Nga cũng như với các nước châu Âu đang có mâu thuẫn với Chính quyền Trump là đặc biệt quan trọng, nhất là vào thời điểm có những căng thẳng lớn với Washington. Tuy nhiên, Vladimir Putin thực ra cũng muốn Trung Quốc và Nga đang ngày càng chia sẻ lợi ích chiến lược, nhưng ở cả hai nước vẫn có những kẻ gièm pha nói về “mối đe dọa Trung Quốc”, hay “sẽ không đáng tin cậy của Nga”, và ông kích thích hai bên cùng nỗ lực loại bỏ những lợi ích tiêu cực như vậy.

Các nhà phân tích Trung Quốc khác thì tỏ ra hoài nghi hơn. Một mối quan hệ liên minh với Nga thực sự có thể tạo ra những căng thẳng mới với việc nước nào đóng vai trò lãnh đạo. Hơn nữa, Trung Quốc có thể có nghĩa vụ đưa ra quan điểm vẫn không nằm trong lợi ích của riêng họ. Điều này xuất phát một phần từ các bản sắc khác nhau khi Nga và Trung Quốc đưa ra những quan điểm khác nhau trong việc giải quyết xung đột với các nước khác. Phó Oánh, Phó Chủ nhiệm Ủy ban Đối ngoại của Quốc hội Trung Quốc, cũng chỉ ra những sự khác biệt về trọng tâm và phong cách chính sách đối ngoại cũng như ngữ cảnh của Nga và các ý định của Trung Quốc ở Trung Á. Bà lưu ý rằng về mặt lịch sử, quan hệ liên minh giữa Trung Quốc, Quốc gia Nga và Liên Xô đã không kết thúc tốt đẹp. Theo quan điểm của bà, chính trị ba bên là một dấu tích của quá khứ và mối quan hệ liên minh với Nga hầu như sẽ không có ích trong việc giải quyết các vấn đề Trung-Mỹ, mà họ chỉ có thể tự giải quyết.

Theo Triết học Hoa Sinh, giáo sư tại Viện nghiên cứu và vấn đề quốc tế thuộc Đại học Phúc Đán, khái niệm Quan hệ đối tác Á-Âu lên hơn của Nga mang đến một cái nhìn mới

tránh cạnh tranh và thúc đẩy hợp tác trong một khu vực có ý nghĩa chiến lược đối với cả hai nước. Bộ đồng bộ hợp hâu hốt các dự án hợp tác với châu Âu, Putin đã đưa ra khái niệm này tại Diễn đàn kinh tế St.Petersburg vào tháng 6/2016 như một cách để mở rộng dự án hội nhập kinh tế Á-Âu của ông và mở rộng ảnh hưởng địa chính trị của Nga đối với một vùng châu Á rộng lớn, bao gồm cả Nam Á, Trung Á và Đông Nam Á. Triết gia Hoa Sinh lưu ý rằng cho dù việc Nga đối trọng với vai trò ngày càng tăng của Á-Âu của Trung Quốc có thể là một phần trong khái niệm của hệ đối với khu vực, mong muốn hợp tác với Trung Quốc và sự liên minh Á-Âu có vai trò chi phối. Theo ông, sự can thiệp của Trung Quốc vào Quan hệ đối tác Á-Âu lớn hơn của Nga cũng có thể tạo ra một khuôn khổ hợp tác không chỉ với Nga mà còn với cả châu Âu trong sáng kiến “Vành đai và Con đường” của Trung Quốc.

Theo Phó Viện trưởng Viện nghiên cứu văn hóa quốc tế thuộc Hội đồng Chính sách, Phùng Ngọc Quân, lập luận rằng mối quan hệ đối tác với Nga cho đến nay đã chứng tỏ không có khả năng giảm sức ép của Mỹ đối với một trong hai nước và rằng những thách thức sắp tới, như các vấn đề an ninh phi truyền thống, sẽ nằm ngoài phạm vi logic cân bằng tam giác sức mạnh. Thay vào đó, Phùng Ngọc Quân nghĩ rằng một cuộc đối thoại ba bên, cả cấp liên nhà nước và cấp trình 2, với một số vấn đề gây tranh cãi, bao gồm phòng thủ tên lửa ở châu Á, chứng khoán bọ và kiểm soát vũ khí trong các lĩnh vực hạt nhân, vũ trụ và không gian mạng.

Sự tiếp nối và thay đổi

Ngay cả khi các chuyên gia Trung Quốc tranh luận về mong muốn và tính khả thi của mối quan hệ đối tác Trung-Nga gần gũi hơn, các lực lượng trong và ngoài Trung Quốc vẫn tiếp tục định hình những diễn biến của quan hệ đối tác này. Cho dù những đòi hỏi trong nước thúc đẩy cũng có mối quan hệ hai nước, những những thay đổi trong chính sách của Mỹ đối với một hoặc cả hai nước như xóa bỏ các lệnh trừng phạt đối với Nga hoặc mối quan hệ kinh tế được cải thiện với Trung Quốc, sẽ có tác động, như lập luận theo logic tam giác. Tuy nhiên, những thách thức lớn nhất sẽ đến từ các vùng ngoài vi của hệ, đặc biệt là Trung Á và Bắc Cực. Biên giới khí hậu ở Bắc Cực sẽ mở ra những khu vực vận chuyển và đánh bắt cá mới, vẫn có thể khiến Trung Quốc có khả năng hành động được lập luận với Nga, đặc biệt khi vùng thềm lục địa Bắc Cực tan băng sẽ có thể đi lại và Trung Quốc không còn bị giới hạn ở tuyến đường Biển Bắc do Nga quản lý. Vẫn còn phải xem xét Nga muốn hợp tác chặt chẽ với Trung Quốc ở Bắc Cực đến mức nào, đặc biệt là trong lĩnh vực an ninh và liệu điểu này có tạo điểu kiện thuận lợi cho Trung Quốc có vai trò lớn hơn trong các vấn đề Bắc Cực hay không.

Trung Á, Trung Quốc đã mở rộng danh mục an ninh của mình bằng cách thiết lập các đơn an ninh biên giới ở Tajikistan và cung cấp nhân sự cho họ. Điều này làm thay đổi sự phân công lao động không chính thức giữa hai nước - Nga mang lại an ninh và Trung Quốc thúc đẩy hợp tác kinh tế. Hiện vẫn chưa rõ liệu Trung Quốc sẽ tiếp tục mở rộng sự hiện diện an ninh ở Trung Á hay không, và nếu vậy thì Nga sẽ phản ứng như thế nào.

Tuy nhiên, với việc Tập Cận Bình không phải đối mặt với giới hạn nhiệm kỳ chẵn nhiệm kỳ và việc nước Nga tiến hành sửa đổi Hiến pháp để Putin không bị giới hạn nhiệm kỳ tổng thống, mối quan hệ cá nhân mạnh mẽ giữa hai nhà lãnh đạo sẽ cho phép họ tiếp tục tiếp xúc trên diễn đàn khi cần mối quan hệ này. Mặc dù những nỗ lực của hai trái ngược với sự phối hợp yếu kém trong hợp tác xuyên biên giới, những sự tương đồng trong các cách tiếp cận và cách thức quản trị giúp củng cố mối quan hệ đối tác và có thể giúp bảo vệ nó khỏi những thách thức bên ngoài.

Elizabeth Wishnick là Giáo sư Khoa học Chính trị tại Đại học bang Montclair, nhà nghiên cứu cao cấp tại Viện Weatherhead East Asian, Đại học Columbia. Bài viết đăng trên

[China Leadership Monitor](#)

Minh Anh (gt)